

Міністерство освіти і науки України
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

04074, Київ, Вишгородська, 19

Тел. 430-02-60, 430-43-90

e-mail: nenc@nenc.gov.ua

«06» липня 2022 р.

№ 118

Директорам закладів
позашкільної освіти

Методичні рекомендації щодо
організації освітнього процесу у
2022-2023 н.р.

**Створення ефективного освітнього середовища у закладах позашкільної
освіти еколого-натуралістичного напрямку**

(в умовах «обмежень» — часових, просторових, психологічних, ресурсних
тощо)

Збройна агресія росії зумовила припинення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти окремих тимчасово окупованих регіонів нашої країни. За оперативними даними МОН України, станом на 11 квітня 2022 року частина закладів позашкільної освіти у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Київській, Харківській, Херсонській, Чернігівській, Миколаївській та Дніпропетровській областях припинили свою діяльність у зв'язку з бойовими діями або окупацією.

Не працюють заклади позашкільної освіти, які перебували або перебувають у зоні активних бойових дій у Київській та Донецькій областях. В результаті авіаударів та обстрілів ворожою технікою пошкоджено деякі заклади позашкільної освіти у Миколаївській, Чернігівській, Луганській, Харківській та Київській областях. Зазнала руйнувань частина закладів позашкільної освіти на підконтрольній Україні території в Донецькій області.

Водночас, із самого початку широкомасштабного вторгнення значна кількість закладів позашкільної освіти на підконтрольній території відчинили свої двері для біженців, надали прихисток і підтримку тисячам дорослих і дітей. Заклади позашкільної освіти продовжують активно працювати, організовуючи освітній процес, виховання, розвиток творчих здібностей дітей та молоді, забезпечуючи їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку.

Тому сьогодні роль Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, як організаційного осередку позашкільної освіти еколого-

натуралістичного напрямку в Україні, набуває особливого значення. Це стосується як воєнного, так і післявоєнного періоду.

Залежно від безпекової ситуації освітній процес у закладах позашкільної освіти здійснюється за дистанційною та змішаною формами навчання.

Перед закладами позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку поставлені такі завдання:

- застосовувати форми дистанційного навчання, проводити цікаві майстер-класи, фотоплени, віртуальні квести, аграрне дослідництво та екомоніторинг;
- продовжувати роботу відділень Природничої школи, віртуальні подорожі та екскурсії;
- створювати зоохостели та флорохостели для тварин і рослин при закладах позашкільної освіти;
- залучати дітей разом із батьками до роботи за доглядом домашніх тварин, які втратили своїх господарів під час воєнних дій. Час, проведений із рослинами та тваринами, відволікає дітей від пережитого;
- пропонувати дітям цікавий пізнавальний матеріал, перегляди навчальних фільмів із різноманітними дослідженнями;
- застосовувати корекційні заняття та тренінги (арт-терапія, театралізована арт-терапія, ігрова терапія тощо).

Відповідно до завдань, виникає необхідність внесення коректив в організацію освітнього середовища в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку (далі — заклади) з метою адаптації до нових умов. Удосконалення потребує зміст освітнього процесу, його форми і методи, які мають бути спрямовані на адаптацію до нових умов.

Мають бути модернізовані структурні компоненти освітнього середовища закладів, як-от:

- оточення — навчальні приміщення, їх дизайн, розмір та просторова структура, умови для переміщення і розміщення дітей;
- людський фактор – добір здобувачів освіти, наповнення груп та вплив на соціальну поведінку дітей, їх особливості й успішність, етнічні особливості, якість підготовки педагогів, статево-вікова структура контингенту вихованців;
- програми навчання — новаторський характер змісту програм навчання, технології навчання, стиль та методи навчання, форми навчальної діяльності, характер контролю.

Щодо навчально-методичного забезпечення.

З метою оновлення змісту навчальних програм із позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, реалізації Концепції Нової української школи, Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти), Національний еколого-натуралістичний центр Міністерства освіти і науки України пропонує потенційним авторам долучитися до створення проєктів модельних навчальних програм із позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку для вікової категорії здобувачів освіти 10-12 років.

Модельна навчальна програма (МНП) – це документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання (набуття компетентностей) здобувачів освіти, зміст навчальної дисципліни (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності здобувачів освіти, рекомендований для використання в освітньому процесі у порядку, визначеному законодавством. Модельна навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку розробляється на основі надпредметного змісту Державного стандарту базової середньої освіти освітніх галузей: “Природнича освітня галузь”, частково “Технологічна освітня галузь” та “Соціальна і здоров’язбережувальна освітня галузь”; Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти); ґрунтується на ціннісних орієнтирах та цілях освіти в інтересах сталого розвитку; охоплює формування наскрізних в усіх ключових компетентностях умінь; передбачає реалізацію вимог до очікуваних результатів навчання; урахує наступність між циклами навчання, які пов’язані з віковими пізнавальними особливостями дітей 10-12 років; орієнтується на компетентнісний потенціал навчальної дисципліни, що визначає здатність кожної навчальної дисципліни формувати ключові компетентності через розвиток умінь, ставлень та базові знання.

Модельна навчальна програма визначає орієнтовну послідовність та окреслює очікувані результати навчання здобувачів освіти. Тоді як навчальна програма конкретизує ці послідовності та результати й чітко їх визначає. Це, фактично, означає, що ми маємо віднайти шляхи, що дають змогу з модельної програми “проростити” чіткішу та зрозумілішу навчальну.

Модельна програма визначає зміст предмета чи інтегрованого курсу, що викладається, а також різновиди діяльності дітей. Навчальна ж програма описує це більш конкретно та детально.

Розроблені модельні навчальні програми стануть основою для створення нової навчальної та навчально-методичної літератури для дітей вікової категорії від 10 до 12 років.

Чинність навчальних програм з позашкільної освіти, визначається наказами МОН України.

https://drive.google.com/file/d/1jcSB7aoWLUQXd0wAIoUuTPJoOz_aGkMs/view,
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-20#Text>.

Відповідно до зазначених наказів чинними є навчальні програми:

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/progr-2018.pdf>,

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/prog-2018.1.pdf>,

https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/prog_Zvedenyuk.pdf,

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/programms.pdf>,

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/programms1.pdf>,

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/zbirka2021-1.pdf>.

<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/zbirka2021-1.pdf>.

Перелік навчальних програм, які є чинними (додаток 1 до листа НЕНЦ).

Запровадження дослідницького підходу та проєктних технологій в освітньому процесі є основним інструментом формування екологічної компетентності здобувачів освіти. У ЮНЕСКО екологічне виховання визнане одним із найважливіших пріоритетів. НЕНЦ постійно приділяє значну увагу

залученню молоді до екологічних проєктів, конкурсів, акцій. Через пізнавальні рубрики сайту Центру ми розповідаємо про важливість ощадливого використання води, енергії, відтворення лісів. У минулому році здобувачі освіти закладів позашкільної освіти долучились до масштабного екологічного проєкту «Зелена країна», ініційованого Президентом України Володимиром Зеленським.

Воєнні дії на території України, які крім людських жертв та руйнацій, призводять до знищення природних територій нашої країни. Горять степи, гинуть рослини і тварини, знищується рослинний покрив. Частину заповідного фонду нашої держави вже втрачено, і необхідно вжити термінових заходів для збереження територій, які ще залишаються. З початку широкомасштабного російського вторгнення Оперативний штаб при Державній екологічній інспекції України станом на 18 травня зафіксував 245 злочинів проти довкілля. Для збереження біорізноманіття в умовах воєнного стану підготовлено проєкт Постанови КМУ «Про затвердження Порядку створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах та Порядку створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України» <https://mepr.gov.ua/news/39151.html>

Біорізноманіття формує безпечне для життя і здоров'я людини навколишнє природне середовище, підтримує функціонування екосистем, зокрема кругообіг і очищення природних вод, збереження ґрунтів і стабільність клімату. Збереження біорізноманіття, турбота про нього — невід'ємна складова освітнього процесу гуртків та творчих учнівських об'єднань. Заклади освіти мають стати осередками проведення локальних дій спільно з родиною, місцевими громадами із відтворення екологічного капіталу на безпечних територіях.

Окремої уваги потребує питання збереження агробіорізноманіття. Внаслідок обстрілу російських військових згорів єдиний в Україні генетичний банк рослин. Знищено тисячі зразків насіння, серед яких і унікальне, яке вже не вдасться відновити. Це всесвітня колекція.

Створити колекції старовинних місцевих сортів плодкових культур та кращих сортів смородини української селекції, вивчити її сортове різноманіття мають змогу здобувачі освіти, опанувавши методикою науково-дослідницьких робіт з садівництва https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/13-01-2022_1.pdf, запропонованою Оленою Анатоліївною Кіщак, зав. селекційно-технологічним відділом, доктор с.-г. наук, член-кореспондент НААН України, e-mail: cherry0308@ukr.net

Склалася надзвичайно складна ситуація щодо збереження біологічного різноманіття генетичних ресурсів сільськогосподарських тварин. Пошкоджено потужні племінні заводи у галузі молочного скотарства. Кафедра генетики, розведення та біотехнології тварин Національного університету біоресурсів і природокористування України запрошує долучитись до реалізації науково-освітнього проєкту «Генетична пам'ять годувальниці народу України». Умови проведення Проєкту розміщені в розділі "Шкільне наукове дослідництво" головної сторінки сайту НЕНЦ: <https://nenc.gov.ua/>. Координатор проєкту

Світлана Олексіївна Костенко, доктор біологічних наук, професор svitlanakasijan@ukr.net.

На забезпечення стійкої продовольчої безпеки в умовах воєнного стану мають спрямовувати свою роботу гуртки аграрного профілю. Як організувати роботу, щоб задовольнити власні і потреби своєї родини продуктами харчування, про це надано відповідні рекомендації фахівців НЕНЦ https://nenc.gov.ua/?page_id=25350.

Організація освітнього процесу в ЗПО еколого-натуралістичного напрямку:

- освітня платформа. Заклад як осередок, що сьогодні об'єднує дітей та педагогів з різноманітних регіонів, може створювати можливості для спілкування з дітьми, зокрема організовуючи гурткову роботу, волонтерські проекти тощо;

- насамперед варто надавати перевагу навчальним програмам, інтегрованим курсам, що мають релевантний в умовах війни контент, а також адаптувати програми, добираючи теми, цікаві та корисні дітям сьогодні;

- навчання має стати цікавим, потрібним, гнучким. Тобто, доповнювати, розширювати знання, отримані в школі, та задовольняти індивідуальні потреби і запити дитини;

- потрібно розробити перелік актуальних та цікавих напрямів (тем) для занять (наприклад – природа рідного краю, екомоніторинг, екологічна психологія, агрометеорологія) на стику міждисциплінарних зв'язків;

- серед освітніх технологій: дистанційна, змішана (очно-дистанційна), очна, заочна;

- онлайн-зустрічі з дітьми: майстер-класи, ігри (гейміфікація навчання), перегляд фільмів (візуалізація навчання) тощо;

- науково-популярні лекції, авторські курси від учених, митців (медійних людей);

- заняття мають проводитися з використанням сукупності традиційних (виставки, конкурси, екскурсії, залучення батьків до освітнього процесу тощо) та інноваційних (виставки батьківських робіт, індивідуальні навчально-пізнавальні маршрути, майстер-класи батьків) форм виховання.

- технопарки, конкурси, ліга екологів (хіміків, генетиків, агрономів) тощо.

Важливо залучати до освітнього процесу практичного психолога. Спілкування з психологом індивідуально або ж групові заняття допоможуть дітям і педагогам подолати стрес, а вимушено переселеним – також адаптуватися до нового середовища та почуватися в ньому більш комфортно.

Також радимо активно співпрацювати з вчителями школи (вчителями-предметниками: біології, хімії, географії) та зі спонсорами. Приватні агрохолдинги, хімічні лабораторії та підприємства можуть бути зацікавлені в співпраці із закладами позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку – матеріальна база, доступ до потенційних робітників тощо.

Під час війни люди рятують свої життя, а потреба в якісній освіті відходить на другий план. Але Україна знаходиться в стані війни вісім років, а в гарячій її стадії понад сто днів. Як би прикро та боляче не було це визнавати,

ми маємо адаптуватися до навчання під час війни. Освітняни зараз мають виступити в ролі метафоричного ППО, яке захистить майбутнє, доступ до знань і можливість навчатися далі.

Продовження освітнього процесу стає власним фронтом і важливою місією для більшості освітян. Крім звичайних занять, саме знаходження дітей у колі друзів та одноліток і навіть віртуальне спілкування дасть їм розуміння того, що в їхньому житті залишилося місце чомусь сталому та звичному. І саме зараз наше завдання – допомогти дітям повернути, створити хоч невеликий простір безпеки. Багато хто з них досі перебуває у стані шоку. Ми не можемо припустити, що стане тригером для травматичних реакцій, тому наші уважність, емпатія, почуття такту та відчуття опори дуже важливі.

З 14 березня було оголошено відновлення освіти у низці відносно безпечних регіонів України. При цьому заклади отримали право самостійно обирати формат навчання – онлайн, офлайн чи змішана форма. Про своє рішення потрібно було повідомити військовій адміністрації. Переважна більшість ЗПО обрали онлайн-навчання – це виправдано й через необхідність захистити дітей, і через розміщення в приміщеннях закладах освіти біженців. До навчання можуть приєднатись і внутрішньо переміщені школярі, хоча наразі у відновленні навчання існує багато прогалин та проблем.

Наразі важливо поінформувати якомога більшу кількість батьків і дітей про важливість продовжувати освітню діяльність, наскільки б важко психологічно це не було. Важливо пояснити, що прочитані книжки, дослідницька діяльність, опановані навички – це їхні маленькі кроки до успішного та щасливого майбутнього нашої країни. Кожна дитина зараз теж може допомогти виграти війну й відновити країну. Все, що для цього потрібно зробити, – навчатися. Користуватися можливістю відкритого доступу до позашкільної освіти, продовжувати розвивати свої таланти.

Міністерство освіти і науки радить педагогам проводити вдвічі менше занять, ніж у довоєнний час.

Решту часу варто присвятити роботі в асинхронному режимі:

- спілкуванню з дітьми у месенджерах;
- роботі з онлайн-ресурсами (телеграм-канал НЕНЦ, онлайн-платформа Природничої школи тощо);
- виконанню дітьми вправ та завдань, що передбачають психологічне розвантаження, техніки врегулювання емоційного стану тощо.

МОН України наголошує, що методи роботи із здобувачами освіти слід добирати відповідно до навчального предмета, віку дітей та їхніх інтересів. Педагогам радять надавати перевагу пошуковим та творчим методам роботи.

Наразі складно налагодити групову чи колективну форму роботи, тому бажано робити акцент на дискусійних та партнерських варіантах організації навчально-пізнавального процесу.

Під час проведення онлайн-занять бажано залучати дітей до активної роботи, висловлювання своїх ідей та пропозицій, надавати можливість їм

спілкуватися між собою. Доцільним також буде проведення індивідуальних зустрічей з новоприбулими учнями з метою представлення закладу позашкільної освіти як ефективного та безпечного освітнього простору і/або створення стислих інформаційних листів аналогічного змісту.

В умовах воєнного часу особливістю дистанційного навчання є ймовірність під час онлайн-зустрічей ситуацій, коли вмикається сигнал повітряної тривоги.

У таких випадках МОН України рекомендує педагогам наступний алгоритм дій:

- спокійно повідомити учням, що оголошено сигнал повітряної тривоги, а тому треба припинити заняття;
- зацентувати увагу дітей на тому, що вони мають пройти в безпечне місце, встановлене їхніми родинами;
- попросити учнів вийти з конференції (якщо заняття проводиться онлайн в режимі реального часу);
- дочекатися, щоб усі учні вийшли з онлайн-конференції.

Якщо ми говоримо про відновлення освітнього процесу зараз, то це більше не про конкретні досягнення у вивченні навчальних дисциплін, а **про психологічну підтримку дітей** у складний час.

Зазначимо, про нюанси проведення дистанційного навчання в умовах війни має **сповіщати місцева влада**. Єдиних рекомендацій, як організувати освітній процес вже після повітряної тривоги – немає, адже у кожному регіоні України різна безпекова ситуація.

При цьому зараз навіть у відносно спокійних регіонах лунають сирени, тому навчатися онлайн у режимі реального часу не завжди можливо, адже діти повинні йти в укриття.

Які інструменти організації навчання за допомогою дистанційних технологій у позашкільній освіті варто використовувати?

Платформи для онлайн-взаємодії:

- **Google Meet** www.meet.google.com – відеозустрічі інтегровані з іншими онлайн-інструментами Google;
- **Skype** <https://education.skype.com> – відео та аудіодзвінки з функцією розмов, чатів і можливістю взаємодії;
- **Zoom** <https://zoom.us/download> – сервіс для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей. Для їх проведення потрібно створити обліковий запис. Безкоштовна версія програми дозволяє проводити відеоконференцію тривалістю 40 хвилин. Zoom можна використовувати для індивідуальних та групових занять. Користувачі можуть використовувати додаток як на комп'ютері, так і на планшеті чи смартфоні. До відеоконференції можна підключитися за посиланням або

ідентифікатором конференції. Заняття можна планувати заздалегідь, а також зробити посилання для постійних зустрічей у певний час;

- **Loom** www.loom.com – платформа для відео та аудіоконференцій, взаємодії, підтримки чатів і проведення вебінарів.
- **Google Classroom** <https://classroom.google.com> — це сервіс, що пов'язує Google Docs, Google Drive і Gmail, дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Педагог має змогу проводити тестування, контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання завдань, застосовувати різні форми оцінювання, коментувати й організувати ефективне спілкування в режимі реального часу. Основним елементом Google Classroom є групи. Завдяки сервісу для спілкування Hangouts забезпечена можливість миттєвого обміну повідомленнями в режимі реального часу, демонструвати екрани своїх гаджетів. Така трансляція автоматично публікуватиметься на YouTube-каналі, який необхідно створити. Також платформа дозволяє за допомогою Googleформ збирати відповіді здобувачів освіти і потім проводити автоматичне оцінювання результатів тестування.
- **Moodle** <https://moodle.org/> – безкоштовна відкрита система управління дистанційним навчанням. Дозволяє використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії. Зокрема, надає можливість подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, веб-сторінка; заняття як сукупність веб-сторінок з можливим проміжним виконанням тестових завдань); здійснювати тестування та опитування з використанням питань закритого і відкритого типів; здобувачі освіти можуть виконувати завдання з можливістю пересилати відповідні файли. Крім того, система має широкий спектр інструментів моніторингу навчальної діяльності. Moodle має у своєму інструментарії: форми надання завдань; завантаження файлів; журнал оцінювання; обмін повідомленнями; календар подій; новини та анонси; онлайн-тестування; інтегровану Вікіпедію.

Важливі завдання для сучасного педагога – це медіаграмотність, навички роботи з технологіями, креативність та, безперечно, бажання працювати. Бо саме від бажання залежить продуктивність роботи з дітьми на відстані, баланс часу та розподіл завдань, впровадження нових ідей.

Звичайно, виконання домашніх завдань, які щоденно надходять в онлайн-режимі, вимагає самостійності, посидючості, відповідальності та витрат енергії, емоцій і часу. Тому керівники гуртків закладів позашкільної освіти мають за мету розвантажити дітей, зацікавити у новому форматі, дати можливість попрацювати творчо, при цьому не виходячи за межі освітнього процесу, – дотримуючись всіх вимог, планів, графіків.

Для позашкільної дистанційної освіти є інновацією, бо це не лише абсолютні зміни у подачі інформації, це і нововведення, які переносять усі попередні форми роботи педагога з дітьми в онлайн-режим. І тому від того, як

самого педагога вибудує схему діяльності з дітьми (тотожно з планом та графіком роботи), залежить продуктивна робота колективу творчого об'єднання.

Не дивлячись на вимушений формат роботи, дистанційне навчання все ж має свої переваги:

- актуальність (період військового стану);
- гнучкість (можливість викладення матеріалу з урахуванням здібностей дітей);
- інтерактивність (активне спілкування педагога з дітьми у незвичному форматі посилює мотивацію до навчання, поліпшує засвоєння матеріалу, підвищує якість навчання за рахунок застосування сучасних засобів);
- можливість одночасного використання великого обсягу навчального матеріалу будь-якою кількістю вихованців;
- створення єдиного освітнього середовища (особливо актуально для групової форми навчання — проведення колективних дискусій, чатів); відсутність психологічних бар'єрів.

Дистанційне навчання, що здійснюється за допомогою цифрових технологій, має наступні форми занять:

1. **чат-заняття** (здійснюються з використанням чат-технологій, проводяться синхронно, тобто всі учасники мають одночасний доступ до чату);
2. **веб-заняття** – дистанційні заняття, конференції, семінари, ділові ігри, практикуми, проведені за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей Інтернету.

Найдоступнішими і найлегшими засобами зв'язку з вихованцями гуртків та проведення онлайн-занять залишаються:

- **месенджер** (чат, групу, спільноту можна організувати на платформі Facebook);
- **телеграм** (створення групи для переписки та обміну файлами, голосові повідомлення);
- **інстаграм** (бесіда для переписки (фото не зберігається, лише створення скріншотів), запис голосових повідомлень та включення педагога у прямий ефір (в режимі онлайн діти можуть задавати запитання));
- **вайбер** (чат для переписки та обміну файлами, можливе підключення понад 20 осіб, але без відеозв'язку);
- **Skype** (можливість підключити в бесіду зі зв'язком хорошої якості до 30 осіб);
- **YouTube-канал** (можливість через посилання надавати доступ до відео-занять або ж поширювати вже змонтовані освітні ролики згідно з обраною темою).

Існує багато пропозицій для впровадження освітнього процесу. Найпоширенішими сьогодні вважаються такі платформи:

- **платформи Kahoot, Quizz, IDroo, Miro** (допоможуть педагогам швидко підібрати чи розробити власні завдання для своїх вихованців на самостійне опрацювання);
- **використання платформ для онлайн-конференцій, майстер-класів, відеоуроків** (zoom.us, hangouts.google.com, www.webex.com);
- **система ClassTime** (безкоштовний сервіс, де педагог може використати 9 абсолютно різних і нестандартних типів запитань з можливістю надання доступу дітям);
- **віртуальний клас ClassDojo** (працює на ноутбуках, ПК, планшетах, смартфонах). Педагог, зареєструвавшись на платформі, додає вихованців та створює публікації, прикріплюючи фотографії, скріншоти, посилання на вебресурси, PDF-файли. Також перевагою платформи є можливість ставити запитання, коментувати. У кожного завдання є свій дедлайн.
- **додаткові інструменти взаємодії з дітьми** (classroom.google.com, padlet.com).

Педагогами НЕНЦ для учнівської молоді та педагогів створено два телеграм-канали «Дистанційка НЕНЦ» і «НЕНЦ МОН ПРО», де розміщені цікаві заняття.

Важливою для закладів позашкільної освіти є робота, спрямована на: формування у дітей медіаграмотності, вміння грамотно та виважено споживати та поширювати інформацію; формування уявлень про безпеку у віртуальному просторі, та засвоєння правил безпечного користування інтернетом і основних способів захисту; проведення систематичної роз'яснювальної та інформаційної роботи щодо мінної безпеки, правил поведінки у разі виявлення небезпечних предметів; проведення заходів для педагогів щодо вивчення особливостей комунікації з дітьми під час війни, знайомств з методами психологічної допомоги та самопомоги в умовах війни, загальної обізнаності щодо вікової психології.

Підтвердженням дистанційної роботи педагога-позашкільника в умовах навчання під час військового стану в країні є дописи, публікації, пости в соціальних мережах з результатами роботи дітей (малюнки, тексти, власноруч виконані роботи з декоративно-прикладного мистецтва, відео, селфі тощо), а також публікації на освітніх платформах розробок занять, майстер-класів, сценаріїв, по можливості – відеозанять.

Різновікові групи сьогодні знову на часі.

Специфіка навчання учнів в умовах різновікової групи складна і багатогранна.

Науковці і практики сьогодення стверджують, що проблему індивідуалізації виховання найкраще розв'язувати у різновіковій групі. Доречні слова Софії Русової «... як немає в лісі однаковісінських кущиків і дерев, так немає і двох однакових дітей, тож і виховання має бути різне...».

Наразі заклад позашкільної освіти має представляти собою своєрідну спільноту дітей та дорослих, яка характеризується цілеспрямованістю,

різновіковим складом учасників освітнього процесу, автономністю існування, циклічністю функціонування, різноманітністю і свободою вибору діяльності, формальними і неформальними відносинами між дітьми і дорослими, можливістю дитини не залежати від стереотипу думки, яка притаманна оточуючим, можливістю виступати у новій соціальній ролі.

Важливою умовою організації роботи у різновіковій групі є створення предметно-розвивального простору. Предметно-розвивальний простір закладу позашкільної освіти організовується з урахуванням психолого-педагогічних вимог, який забезпечує розвиток, емоційне благополуччя дітей, відповідає їхнім інтересам і потребам.

Гурткове заняття з різновіковим складом здобувачів освіти — вид нестандартного заняття, що надає можливість показати перспективу розвитку цієї проблеми, виховують прогностичне мислення, прилучають до колективної творчої діяльності. Наприклад, можна об'єднувати вихованців в одну групу і проводити заняття з «екологічної безпеки», «безпеки життєдіяльності», «кіберінформатики» тощо.

Практика виховання дітей у різновікових групах має багато позитивних рис. У процесі роботи з дітьми різного віку педагогу легше відійти від уніфікації й приділяти більше уваги індивідуально зорієнтованому вихованню, а опосередковано – через старших дітей – передавати молодшим набутий досвід міжособистісних взаємин, інформацію про норми та правила поведінки, валеологічні навички; розвивати розумово.

Інтегративний характер розвитку різновікової групи зміщує акценти з виховання й навчання на розвиток особистості. Педагог розвиває дітей, діти, зі свого боку, розвивають педагога, тому перед педагогом завжди стоїть завдання створювати доброзичливу атмосферу під час взаємодії, сприяти розвитку дитячої спільноти, приділяти більше уваги комфортному стану вихованців, організації умов для налагодження в групі взаємодопомоги.

Ще одне важливе завдання для роботи у різновікових групах – організація взаємодії педагогів і батьків, спрямованої на активну участь родини в життєдіяльності дітей, спільне переживання всіх подій.

Практика створення різновікових груп свідчить про те, що успіх організації роботи залежить від тісної співпраці з батьками. Батьки – активні учасники різних заходів різновікової групи.

Важливою є здатність організовувати соціально-культурну, педагогічно-розвивальну, виховну, дозвілєву діяльність різновікових груп; застосовувати сучасні методи та технології для забезпечення якісної взаємодії, спілкування та соціального партнерства усіх суб'єктів освітнього простору: закладу позашкільної освіти, педагогів, сім'ї, громади (через проєктну діяльність, волонтерство тощо).

Окреме питання – національно-патріотичне та військово-виховання учнівської молоді. Саме зараз, під час війни, в Україні відбувається сплеск патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, традицій та звичаїв українського народу.

Міністерство освіти і науки України зосереджує увагу на тому, що в умовах воєнної агресії російської федерації в Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України. Виданий наказ МОН від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641» <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>

Просимо передбачити у планах роботи закладів позашкільної освіти на 2022/2023 навчальний рік заходи щодо підвищення рівня національно-патріотичного виховання учасників освітнього процесу.

Звертаємо увагу, що педагогічний колектив НЕНЦ продовжує проведення у 2022/2023 навчальному році Всеукраїнської еколого-патріотичної гри «Паросток».

В умовах війни особливо актуальною є проблема професійного розвитку працівників закладів позашкільної освіти. В умовах кризи, що склалася в країні через агресію РФ, педагогічні працівники гостро потребують психолого-педагогічного супроводу для подолання сучасних викликів, що стоять перед освітянами. НЕНЦ пропонує освітянам низку психолого-педагогічних заходів, проведення яких планується в змішаному форматі. Це тренінгова діяльність, курси підвищення кваліфікації, профільні конференції, семінари. З 2023 року ми відновлюємо проведення циклу тренінгів з національно-патріотичного та військового виховання молоді.

Директор НЕНЦ

Володимир ВЕРБИЦЬКИЙ

**Перелік навчальних програм, які є чинними
на 2022/2023 навчальний рік**

1. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль (загальна редакція Вербицького В. В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (лист МОН від 11.06.2018 № 1/11-6201) <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/progr-2018.pdf>
Навчальна програма «Юні рослинники» (Пінчук М.О.)
Навчальна програма «Юні овочівники» (Пінчук М.О.)
Навчальна програма «Лікарські рослини» (Драган О.А.)
Навчальна програма «Юні генетики-селекціонери» (Пінчук М.О.)
Навчальна програма «Юні агрохіміки» (Пінчук М.О.)
Навчальна програма «Юні садівники» (Трегубова Л.А.)
Навчальна програма «Юні садівники» (Мазур П.О.)
Навчальна програма «Юні виноградарі» (Мазур П.О.)
Навчальна програма «Юні лісівники» (Стукал Н.І.)
Навчальна програма «Юні квітникарі» (Велігорська С.В.)
Навчальна програма «Юні квітникарі» (Штурмак Л.І.)
Навчальна програма «Юні бджолярі» (Пінчук М.О.)
Навчальна програма «Юні кінологи» (Пліскін В.Г.)
Навчальна програма «Птахівництво з основами ветеринарії та зоогієни» (канд. вет. наук Сидоренко І.В.)
Навчальна програма «Основи ветеринарної медицини» (канд. вет. наук Сидоренко І.В.)
Навчальна програма «Юні охоронці природи» (Радченко Т.Д.)
Навчальна програма «Юні екологи» (Радченко Т.Д.)
Навчальна програма «Юні ботаніки» (канд. біол. наук Морозюк С.С., Кліменко В.І.)
Навчальна програма «Юні фізіологи рослин» (Драган О.А.)
Навчальна програма «Юні зоологи» (канд. біол. наук Котляревська В.А.)
Навчальна програма «Юні орнітологи» (Радченко Т.Д.)
Навчальна програма «Юні гідробіологи» (канд. біол. наук Леус Ю.В.)
Навчальна програма «Юні акваріумісти» (канд. біол. наук Леус Ю.В.)
Навчальна програма «Біологія людини» (канд. біол. наук Тукаленко Є.В.)
Навчальна програма «Юні валеологи» (Дейдиш Л.А.)
Навчальна програма «Юні цитологи» (канд. біол. наук Пустовалов А.С.)
Навчальна програма «Основи біології» (Адріанов В.Л.)
Навчальна програма «Основи біохімії» (канд. біол. наук Дикий Є.О.)
Навчальна програма «Основи генетики» (канд. біол. наук Дикий Є.О.)

2. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль [збірник /за загальною редакцією доктора педагогічних наук В. В. Вербицького]. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (Лист Міністерства освіти і науки України №1/11-9909 від 18.09.2018 р.) <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/prog-2018.1.pdf>

Навчальна програма «Основи екологічної біохімії» (Ганзюк А.Я.)

Навчальна програма «Екологічний театр» (Міхно С.Г.)

Навчальна програма «Біологія рослин» (Гапон С.В., Смоляр Н.О.)

Навчальна програма «Неорганічна хімія» (Данько В.О., Кращенко Ю.П., Тимоха С.С.)

Навчальна програма «Юні орнітологи» (Новак В.О., Новак В.В.)

Навчальна програма «Прикладна зоологія» (Васильєва О.О.)

Навчальна програма «Присадибне господарство» (Жовтоножук Л.Я.)

Навчальна програма «Рослинна символіка України» (Карайченцева Л.Л.)

Навчальна програма «Біологія тварин з основами екології» (Закалюжний В.М.)

Навчальна програма «Основи фізіології людини» (Бажан А.Г.)

Навчальна програма «Флористика та фітодизайн інтер'єру» (Штурмак Л.І.)

Навчальна програма «Фітодизайн» (Мокляк А.О.)

Навчальна програма «Юний дослідник» (Дьяченко В.В., Немерцалов В.В.)

Навчальна програма «Юний хімік» (Лоза В.М.)

Навчальна програма «Життя на клітинному рівні» (Крекотіна Т.М., Бойко Н.Ф.)

Навчальна програма «Людина і світ» (Дулій В.О.)

Навчальна програма «Природна скарбниця» (Крикун Г.В.)

Навчальна програма «Я і Україна» (Стадник О.О., Семеняк Р.М., Члек О.О.)

3. «ЮНІ ЛІСІВНИКИ» (автор Зведенюк М. А.) «Схвалено для використання в позашкільних навчальних закладах» (протокол засідання Науково-методичної комісії з позашкільної освіти від 25.05.2018 року № 1; лист ІМЗО від 06.06.2018 № 22.1/10-Г-1854) https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/prog_Zvedenyuk.pdf

4. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль (збірник /за загальною редакцією доктора педагогічних наук В. В. Вербицького). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (Лист Міністерства освіти і науки України №1/11- 99 від 10. 01. 2020) витяг з протоколу засідання науково-методичної комісії з позашкільної освіти науково-методичної ради з питань освіти МОН України від 23.12.2019 №4) <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/programms.pdf>

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні голубівники» (Омельчук О.В.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Декоративне птахівництво» (Кийко А.О.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Основи кінології» (Беляєва О.М.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Основи фенології» (Хлус Л.М., канд. біол. наук)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Фотонатуралісти» (Дужук С.А.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Фотоекологи» (Манюк В. В., канд. біол. наук)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Основи експериментальної мікробіології» (Карєва М.О.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Дитячий екологічний рух» (Драган О. А., Кацурак В.П.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Відповідальне споживання» (Ращенко А. В., канд. екон. наук)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні підприємці» (Ращенко А. В., канд. екон. наук)

5. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль (збірник /за загальною редакцією доктора педагогічних наук В. В. Вербицького). Схвалено для використання в закладах позашкільної освіти (Лист ІЗМО від 03.03.2020 № 22.1/12-Г-150); витяг з протоколу засідання науково-методичної комісії з позашкільної освіти науково-методичної ради з питань освіти МОН України від 12.02.2020 №1) <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/programmms1.pdf>

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Природа рідного краю» (канд. пед. наук Васютіна Т.М.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні флористи» (Стадник О.О.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Горщечкові рослини» (Кухар І.М.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Ландшафтний дизайн з елементами комп'ютерного проєктування» (Дужук С.А.)
Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні натуралісти – дослідники» (Хлус Л.М., канд. біол. наук)

6. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: агробіологічний профіль, еколого-біологічний профіль, навчальні програми для Природничої школи учнівської молоді (збірник /за загальною редакцією доктора

педагогічних наук В.В.Вербицького). – К.: НЕНЦ, 2021.- 316 с.
<https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/zbirka2021-1.pdf>

Схвалено педагогічною радою Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (витяг з протоколу засідання педагогічної ради від 28.05.2021 №2).

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні овочівники» (Пінчук М.О., Домрачева Т.В.)

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні бджолярі» (Пінчук М.О., Домрачева Т.В.)

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні конярі» (Рафаелян Н.О.)

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Дитина і охорона довкілля» (Марченко Ю.В., Федченко Т.М.).

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні дослідники біорізноманіття» (Рассоха В.В.)

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Основи екологічного моніторингу» (Хлус Л.М., канд. біол. наук)

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні ентомологи» (Бур'ян З.В.)

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Основи натуралістичної відеозйомки» (Дужук С.А.)

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Основи дослідницької діяльності» (Цимбал Д.О., канд. біол. наук)

Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку. Природнича школа учнівської молоді: секція «Біологія»:

Навчальна програма «Біологія рослин» (канд. біол. наук Морозюк С.С., Адріанов В.Л.)

Навчальна програма «Біологія тварин» (канд. біол. наук Котляревська В.А.)

Навчальна програма «Біологія людини» (канд. біол. наук Тукаленко Є.В.)

Навчальна програма «Загальна біологія» (Адріанов В.Л.)